

سوءتعبیر از قانون هسته‌ای ایران

به قلم هنری ژم (/fa/experts/hnry-rum/)

۴ اکتبر ۲۰۲۳

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/irans-misunderstood-nuclear-law

العربية (/ar/policy-analysis/sw-alfhm-almhyt-balqanwn-alnwwy-alayrany/)

درباره نویسنده

هنری ژم (/fa/experts/hnry-rum/)

هنری ژم هموند ارشد انستیتو واشنگتن است و وی قبلاً نایب رئیس بخش تحقیقات و مدیر گلوبال ماکرو ایران و اسرائیل در گروه اوراسیا بوده است

تحلیل کوتاه

تهران ممکن است بگوید که قانون هسته‌ای سال ۲۰۲۰ مجلس فضا را برای مانور در هرگونه مذاکرات آینده محدود می‌کند اما پایبندی‌اش به آن قانون از مدت‌ها پیش دلبخواهی بوده است و مقامات گویا بیشتر بر این تمرکز دارند تا اطمینان حاصل کنند هر گونه سازشی که انجام دهند قابل فسخ است

تابستان امسال علی خامنه‌ای رهبر ایران جامع‌ترین اظهارات خود را درباره مسیر هسته‌ای ایران بیان کرد در حالی که اظهارات او درباری توافق احتمالی با غرب (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khameneis-nuclear-balancing-act>) با بیشترین توجه روبرو شد او از مسئولان ایرانی خواست (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=53111>) تا از مصوبه جنجالی سال ۲۰۲۰ مجلس هم پیروی کنند که برداشتن گام‌های سریع برای شتاب بخشیدن به برنامه هسته‌ای ایران و کاهش نظارت بین‌المللی را صورت قانونی داده است او گفت: «بعضی‌ها خیال می‌کنند این قانون برای کشور مشکل‌درست‌کن است اشتباه می‌کنند این قانون قانون خوبی است... قانون را باید عمل کرد»

در واقع قانون سال ۲۰۲۰ نقش مهمی در بحث‌های ایرانی‌ها درباره پیشرفت‌های هسته‌ای پیدا کرد و حرف‌های خامنه‌ای نشان می‌دهد که این امر به قوت خود باقی خواهد ماند اما این قانون به طور گسترده‌ای سوءتعبیر شده است مهم‌تر آنکه این قانون محرک اصلی فعالیت هسته‌ای واقعی ایران طی سه سال گذشته نبوده است دولت‌های حسن روحانی و ابراهیم رئیسی هرکدام از الزامات کلیدی این قانون طفره رفته‌اند و در عین حال تنش در برنامه هسته‌ای را به روش‌هایی که قانون یادشده ملزم نمی‌کند شدت بخشیده‌اند به رغم حمایت خامنه‌ای نه قانون فعلی تعیین کننده دیپلماسی تنش‌افزایی یا محدودیت است و نه هر قانون احتمالی که جانشین آن شود

لایحه غافلگیرکننده

در ۱ دسامبر ۲۰۲۰ مجلس ایران لایحه «قانون اقدام راهبردی برای لغو تحریم‌ها و میانت از منافع ملت ایران» را تصویب و روز بعد نسخه تجدیدنظرشده آن را تایید کرد این لایحه با ۲۵۱ رأی موافق از ۲۶۰ نماینده حاضر تصویب شد

<https://www.irna.ir/news/84130542/%DA%A9%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-%D8%B7%D8%B1%D8%AD-%D8%A7%D9%82%D8%AF%D8%A7%D9%85-%D8%B1%D8%A7%D9%87%D8%A8%D8%B1%D8%AF%DB%8C->

یادشده تاثیر محدودی در تصمیمات هسته‌ای ایران دارد. تهران گام‌ها را به‌عنوان تحقق قانون هسته‌ای توجیه می‌کرد هرچند رابطه اندکی بین آن‌ها وجود داشت. مثلا در آوریل ۲۰۲۱ تصمیم گرفت تولید اورانیوم غنی‌شده ۶۰ درصدی را آغاز کند که تنها یک گام فنی کوچک با سطوح تعریف‌شده سنتی برای ساخت سلاح هسته‌ای فاصله دارد. این حرکت به تلافی حمله خرابکارانه اسرائیل در روزهای قبل از آن بود اما دولت آن را در راستای این الزام مبهم قانون هسته‌ای توصیف کرد که مسئولان باید «نیاز کشور برای مصارف صلح آمیز به اورانیوم با غنای بالای ۲۰ درصد را تامین کنند». دیگر گام‌های تحریک‌آمیز خارج از قانون هسته‌ای عبارت بود از: غنی‌سازی مقداری اورانیوم با خلوص ۸۳٫۷ درصد عملیاتی کردن آبشارهای پیشرفته سانتریفیوژهای IR-6 در فردو در آراپاشی که بتواند تولید سریع مقدار بسیار زیاد اورانیوم غنی‌شده را ممکن سازد. ساخت یک تاسیسات زیرزمینی جدید نزدیک نطنز و غنی‌سازی با سانتریفیوژهای IR-2m و IR-6 در تعداد بسیار بیشتری از آنچه قانون یادشده الزام کرده است.

پیامدها

ماجرای قانون هسته‌ای یادشده ایران منعکس‌کننده کمبود نفوذ سیاسی ایرانیان داخل کشور در تصمیم‌گیری‌های هسته‌ای رژیم است. هرچند عناصر غیرانتخابی به مجلس امکان دادند تا نفوذ بیشتری بر تصویب قانون یادشده اعمال کند در نهایت شورای عالی امنیت ملی و قوه مجریه در اجرای مطالبات قوه مقننه به شکل گزینشی عمل کردند.

مقامات غربی در ماه‌های آتی باید این جریان را به خاطر داشته باشند به‌ویژه اگر تلاش‌های تنش‌زدایی جاری آمریکا-ایران تا مراحل جلوتری پیش برود. همان‌گونه که سه سال گذشته نشان داد قانون سال ۲۰۲۰ تاثیر چندانی در اقدامات هسته‌ای دولت نداشته است چه از جنبه پیشروی برنامه هسته‌ای چه سازش بر سر آن. مثلا این قانون مانع از آن نشد تا ایران اجازه دسترسی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را در ماه می همین سال ارتقا دهد که آشکارا ناقض ماده ۶ قانون است. این قانون همچنین نتوانست مانع کار ساخت‌وساز ماه گذشته در راکتور اراک با استفاده از یک طرح مورد تایید برجام شود که آشکارا ناقض ماده ۵ است. نباید انتظار داشت که هیچ قانون احتمالی بعدی نیز مقامات تهران را مهار کند.

گرچه در هیچ یک از مذاکرات آتی مقامات ایرانی با قانون هسته‌ای یادشده محدود نخواهند شد احتمالا با یک عامل دیگر محدود می‌شوند: میل رژیم به حصول اطمینان از اینکه هر سازشی که بکند به آسانی قابل فسخ باشد. خامنه‌ای در سخنرانی اخیر خود به مسئله قابل فسخ بودن اشاره کرد و گفت: «زیرساخت‌های موجود صنعتی هسته‌ای ما دست نخورد.» تهران احتمالا قصد دارد در صورت انتخاب مجدد ترامپ در سال آینده اهرم‌های خود را تقویت کند و یک سیاست تهاجمی‌تر در قبال آمریکا اتخاذ کند.

البته خامنه‌ای به مرور زمان مقداری انعطاف در این‌گونه خطوط قرمز نشان داده است. اما در حال حاضر دست‌کم بعید است ایران با هر گونه گامی موافقت کند که مستلزم از دست دادن توانمندی‌هایش باشد (مثلا حذف آبشارهای سانتریفیوژ پیشرفته). با این حال ایران ممکن است به بهای مناسب مایل باشد گام‌هایی را بردارد که به آسانی قابل فسخ باشد مثلا افزایش نظارت بین‌المللی کاهش انباشت ماده غنی‌شده و تاخیر در نصب سانتریفیوژهای پیشرفته‌تر. صرف‌نظر از اینکه با قانون هسته‌ای مجلس سازگار باشد یا نباشد.

هنری ژم هموند ارشد انستیتو واشنگتن است. نویسنده از بهزاد رضایی به خاطر دستیاری پژوهش و از کلسی داوون پورت سارا بورخارد و اریک بروئر برای ارائه بازخوردهای مفید در پیش‌نویس‌های اولیه متن تشکر می‌کند.

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Egypt's Economic Crisis: Implications for Internal Stability, Regional Politics, and U.S. Policy

October 12, 2023, starting at 12:00 noon EDT (1600 GMT)

◆
James Harmon ,
Nervana Mahmoud ,
Medhat Nafei

(/policy-analysis/egypts-economic-crisis-implications-internal-stability-regional-politics-and-us)

تحليل کوتاه

وضعیت نامطمئن بازارندگی در خلیج فارس

۴ اکتبر ۲۰۲۳

◆
فرزین ندیمی

(fa/policy-analysis/wdyt-namtmy-n-bazdarndgy-dr-khlyjfars/)

BRIEF ANALYSIS

Islamist Approaches to Governance

October 10, 2023, starting at 12:00 noon EDT (1600 GMT)

◆
Matthew Levitt ,
Aaron Y. Zelin ,
Joana Cook ,
Shiraz Maher

(/policy-analysis/islamist-approaches-governance)

TOPICS

(fa/policy-analysis/mn-ashah/) منع اشاعه

(fa/policy-analysis/nzamy-w-amnyty/) نظامی و امنیتی

REGIONS & COUNTRIES

